

INNE KRAJE AZJI



Agnieszka Jagiełło

SPECJALNE STREFY EKONOMICZNE I INNE OBSZARY UPRIWILEJOWANE W CHIŃSKIEJ REPUBLICE LUDOWEJ

1. Geneza

W 1980 roku podjęto decyzję o utworzeniu specjalnych stref ekonomicznych (SSE, Tablica 1). Idea tworzenia tych stref to jedna z przesłanek modernizacji kraju, przyspieszenia rozwoju gospodarczego, wdrażania nowych technologii i metod zarządzania, a nade wszystko sposób ściągnięcia obcego kapitału, koniecznego do przeprowadzenia niezbędnych reform. Obszary „testowania” gospodarki rynkowej pomyślane były jako pomosty wyrównujące różnice w rozwoju Chin kontynentalnych, Hongkongu, Tajwanu i Makao. Dorównując pod względem gospodarczym tym wspomnianym obszarom (traktowanym przez Pekin jako integralne części państwa chińskiego), Chiny chciały udowodnić, iż możliwe jest w praktyce istnienie jednego państwa i dwóch systemów polityczno-gospodarczych. I udowadniają to do dziś. Pekinowi udaje się konsekwentna polityka integrowania obszarów lepiej rozwiniętych z mniej rozwiniętymi; polityka „wciągania” coraz większych połaci kraju w strefę dobrobytu. Wydzielone pod względem administracyjnym i celnym strefy specjalne, utworzone na wybrzeżu, w miejscach, które naturalnie miały dobre warunki do rozwoju handlu i wymiany międzynarodowej. W SSE obowiązują następujące zasady:

1. przedsiębiorstwa posiadają pełną autonomię i działają według norm rynkowych;
2. przedsiębiorstwa korzystają z preferencji podatkowych;
3. cła importowe na wyposażenie techniczne i surowce zużywane do produkcji są zminimalizowane bądź całkowicie zniesione;

4. personel posiada warunki pracy na najwyższym światowym poziomie; wprowadza się udogodnienia dotyczące przekraczania granicy chińskiej i pobytu na terenie ChRL (m.in. wielokrotne wizy wjazdowe).

Pierwsze inwestycje skierowano na rozbudowę dróg, osiedli, biurowców. W ciągu kilku lat miejsca wyznaczone na SSE upodobniły się do najbardziej rozwiniętych aglomeracji na świecie. W 1984 roku utworzono 4 specjalne strefy ekonomiczne: Shenzhen, Shantou, Zhuhai w prowincji Guangdong i Xiamen w prowincji Fujian. W 1988 roku dołączyła do nich wyspa Hainan w całości przekształcona w SSE.

Na podstawie doświadczeń zebranych w SSE do końca 1984 roku powołano do życia 14 preferencyjnych obszarów gospodarczych w ramach tzw. przybrzeżnych miast otwartych, z zamiarem stworzenia w nich stref rozwoju ekonomicznego i technologicznego (SRET). Strefy te miały być nastawione na popieranie rozwoju przemysłu, przy założeniu, iż przedsiębiorstwa zagraniczne działające w SRET mogą korzystać z preferencji podobnych do obowiązujących w ramach SSE.

Status przybrzeżnego miasta otwartego otrzymały: Dalian, Qinhuangdao, Tianjin, Yantai, Qingdao, Lianyungang, Nantong, Shanghai, Ningbo, Wenzhou, Fuzhou, Guangzhou (Kanton), Zhanjiang i Beihai. Ponadto w latach 1985-1987 utworzono 3 otwarte przybrzeżne obszary ekonomiczne w deltach wielkich rzek (Jangcy, Rzeki Perłowej i Minau) i 2 obszary na półwyspach Liaodong i Shandong. Tam również wprowadzono preferencje podatkowe, ale na mniejszą skalę niż w SSE czy SRET¹. W 1990 roku rząd chiński utworzył 15 stref wolnego handlu (Tablica 2), ze ściśle określonymi warunkami działania. Nastawione są one na usługi, rozwój eksportu i handel zagraniczny. W porównaniu z SSE czy SRET są to obszary o niewielkiej powierzchni, często utworzone w miastach portowych. Strefy wolnego handlu działają w oparciu o preferencyjne taryfy celne i są miejscem wdrażania nowych metod zarządzania przedsiębiorstwami handlu zagranicznego.

W roku 1990 podjęto również decyzję o utworzeniu Nowej Strefy (NS) Pudong w Shanghaiu, przyznając jej największe preferencje dla zagranicznych inwestycji, ze wszystkich dotychczas istniejących stref.

Ogółem zagraniczni inwestorzy korzystają w Chinach z różnego rodzaju preferencji na obszarze ponad 0,5 mln km², zamieszkałym przez ponad 300 mln ludzi, w ramach około 340 jednostek terenowych o otwartej gospodarce. W skład tych jednostek wchodzi łącznie ponad 1200 miejscowości².

¹ J. Biskup, „Chiny jako podmiot gospodarki światowej”, w: *Problemy Handlu Zagranicznego*, nr 16/96, s. 238.

² Tamże.

Tablica 1. Specjalne Strefy Ekonomiczne

Nazwa SSE	Obszar w km ²	Położenie i cechy
Shenzhen	327,5	Południowa część prowincji Guandong, graniczy z bezpośrednio z Hongkongiem; najstarsza SSE
Shantou	52,6	Południowo-wschodnia część prowincji Guandong; strefa podzielona jest na dwie części: Longhu (22,6 km ²) i Półwysep Guang'ao (30 km ²)
Zhuhai	121,0	Południowa część prowincji Guandong, na zachodnim brzegu rzeki Perłowej, graniczy na południu z Makao
Xiamen	131,0	Składa się z miasta Xiamen w prowincji Fujian, z wyspy Xiamen i z wysepki Gulang
Hainan	34 000,0	Największa SSE; składa się z wyspy Hainan, położonej u południowo-wschodniego wybrzeża Chin; na północy graniczy z prowincją Guandong

Źródło: Qin Shi, *China 1998*, Beijing 1998, s. 12.

Tablica 2. Strefy Wolnego Handlu

Nazwa	Obszar w km ²	Lokalizacja
Waigaoqiao	5,5	Shanghai, południowy brzeg rzeki Jangcy
Tianjin Port	5,0	Tereny otaczające port Tianjin; największa strefa tego typu w północnych Chinach
Dalian	1,25	Wschodnia część SRET-Dalian
Shatoujiao	0,2	Miejscowość Shatoujiao w okolicy SSE Shenzhen
Futian	1,35	Port Huanggang, południowa część Shenzhen; graniczy z Hongkongiem
Guangzhou (Kanton)	1,4	Północno-wschodnia część SRET- Guangzhou
Zhangjiagang	2,0*	Port Zhangjiagang na rzece Jangcy; jedyna strefa wolnego handlu będąca portem rzeczny
Haikou	1,93	Strefa przetwórcza Jinpan w Haikou
Qingdao	2,5	Zachodnie wybrzeże zatoki Jiaozhou w pobliżu miasta Qingdao
Ningbo	2,3	Północna część portu Beilun w Ningbo
Fuzou	1,8	Na obszarze SRET-Fuzou
Xiangyu	0,6	Na obszarze SSE-Xiamen
Shantou	2,3	Na obszarze SSE-Shantou
Zhuhai	3,0	Na obszarze strefy przemysłowej Zhuhai Hongwan
Shenzhen Yantian Port	0,85	Zatoka Dapeng

* – planowane powiększenie obszaru do 4,1 km²

Źródło: j.w., s. 76.

Dalekosiężna koncepcja zakłada połączenie w przyszłości specjalnych stref ekonomicznych, stref rozwoju ekonomicznego i technologicznego, stref wolnego handlu i miast otwartych w jedną całość, a następnie rozszerzanie „pasa nowoczesności i dobrobytu” na całe Chiny. Zakłada się, iż proces ten może zostać zakończony w połowie XXI wieku.

2. Warunki gospodarowania w SSE

Na terenie SSE dopuszczalne są następujące formy inwestycji zagranicznych:

1. chińsko-zagraniczne *joint venture* typu udziałowego;
2. chińsko-zagraniczne *joint venture* typu kontraktowego;
3. przedsiębiorstwo z kapitałem w całości zagranicznym;
4. *leasing* międzynarodowy;
5. transfer technologii;
6. kredyty;
7. zakup akcji i obligacji;
8. depozyt pieniężny w banku chińskim.

Ad. 1 - *joint venture* typu udziałowego (*equity*)

Założycielem ze strony zagranicznej może być tu osoba fizyczna lub prawna, a z chińskiej tylko prawna. Jest to spółka akcyjna, gdzie podział ryzyka i zysku uzależniony jest od wkładu partnerów do funduszu założycielskiego. Udział osoby zagranicznej w kapitale założycielskim wynosić musi co najmniej 25%. Spółka może emitować akcje na chińskim rynku papierów wartościowych.

Ad. 2 - *joint venture* typu kontraktowego (*cooperative*)

W spółce tego typu produkcja dzielona jest nie według proporcji wkładu do kapitału założycielskiego, lecz zgodnie z ustaleniami określonymi w kontrakcie. Taką *joint venture* może być tylko spółka z o.o., zarządzać nią może osoba trzecia, a okres działania spółki jest określony.

Założenie *joint venture* wymaga zgody lokalnego oddziału MOFTEC. Zgoda udzielana jest w terminie 45 dni od daty złożenia wniosku aplikacyjnego (wraz z szeregiem innych dokumentów, w tym biznes planu). Po otrzymaniu zgody na założenie spółki dokumenty przesyłane są do Ministerstwa Handlu Zagranicznego i Współpracy Ekonomicznej, gdzie następuje rejestracja nowej *joint venture*. Władze zastrzegają sobie prawo odmowy wydania zgody na funkcjonowanie spółki, jeżeli uznają, iż działalność może zagrażać interesom państwa, bezpieczeństwu narodowemu lub doprowadzać do poważnych zanieczyszczeń środowiska naturalnego.

nego oraz z każdego innego powodu, znajdującego uzasadnienie w przepisach prawa³.

Przedsiębiorstwa, tak o kapitale mieszanym, jak i wyłącznie obcym, posiadają pełną autonomię wewnętrzną i są kierowane przez własne zarządy i dyrekcje. Władze administracyjne stref nie ingerują w bieżącą działalność gospodarczą firm. Jedynym warunkiem jest przestrzeganie aktów prawnych ChRL⁴.

Podstawą prawną działalności zagranicznych inwestorów w SSE jest prawo o *joint ventures* z 1979 roku. W 1990 roku przyjęto poprawki do ustawy z roku 1979. Dzięki nim firmy zagraniczne mogą przejmować udziały większościowe w mieszanych przedsiębiorstwach, powoływać na stanowiska kierownicze w *joint ventures* cudzoziemców i pozyskiwać kapitał bezpośrednio z banków zagranicznych. *Joint ventures* podlegają ochronie przed nacjonalizacją, co ma największe znaczenie dla potencjalnych inwestorów zagranicznych⁵.

Z początkiem 1996 roku weszły w życie nowe ułatwienia dotyczące kapitału założycielskiego *joint ventures* działających na terenie całych Chin. Zezwolenie na rozpoczęcie działalności jest wydawane przez lokalne biuro państwowej administracji ds. przemysłu i handlu (oddział MOFTEC) pod warunkiem przedstawienia zaświadczenia o dokonaniu wpłaty na fundusz założycielski w wysokości co najmniej 15% jego zadeklarowanej wysokości. Pozostałych 85% musi być wniesionych w terminie uzależnionym od wielkości funduszu.

Chińczycy jako swój wkład do *joint ventures* proponują długofalowe umowy dzierżawy ziemi na dogodnych warunkach, niskie opłaty za wynajęcie obiektów produkcyjnych, a także tanią siłę roboczą. Rządziej wkład finansowy i własne rynki zbytu w Chinach i za granicą. *Joint ventures* działające na terenie SSE korzystają z następujących ulg:

1. podatek dochodowy wynosi 15% (poza strefą 30% dla przedsiębiorstw z kapitałem mieszanym i 30%-50% dla przedsiębiorstw ze 100 % udziałem zagranicznym);
2. przedsiębiorstwa, które swe zyski zainwestują ponownie na terenie SSE mogą występować o zwolnienie z opodatkowania zainwestowanych środków;
3. przedsiębiorstwa produkcyjne działające powyżej 10 lat korzystają z wakacji podatkowych w ciągu pierwszych dwóch lat, a przez następne trzy

³ Oficjalna strona WWW chińskiego Ministerstwa Handlu Zagranicznego i Współpracy Ekonomicznej (MOFTEC).

⁴ T. Bąk, M. Oniszczuk, R. Pawlik, *Chiny - poradnik dla menedżerów*, Warszawa 1992, s. 42-44.

⁵ I. Ryniewicz, „Inwestorzy za murem”, w: *Gazeta Bankowa*, nr 3/94, s. 18.

- lata płacą połowę wysokości podatku;
4. przedsiębiorstwa, które inwestują ponad 5 mln USD oraz takie, które wykorzystują zaawansowane technologie, a także przedsiębiorstwa o długim cyklu zwrotu nakładów inwestycyjnych mogą ubiegać się o przedłużenie okresu redukcji podatku o 50% lub mogą być zwolnione z podatku przez okres trzech lat;
5. firmy zaangażowane ponad 15 lat w budowę portów i nabrzeży są zwolnione z podatku dochodowego przez pierwszych 5 lat działalności, a przez następnych 5 lat podatek wynosi 7.5%;
6. po upływie okresu zwolnień i zniżek podatkowych firmy eksportujące ponad 70% wartości produkcji mają obniżony podatek dochodowy o połowę w skali roku;
7. towary inwestycyjne i konsumpcyjne dla potrzeb SSE (z wyjątkiem napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych), a także towary eksportowane przez strefy specjalne są wolne od cła.

Ponadto zagraniczni inwestorzy podlegają ochronie prawnej ChRL, mają zagwarantowaną możliwość transferu zysków i zarobków personelu zagranicznego oraz korzystają z daleko idących ułatwień dotyczących wjazdu i pobytu na terenie Chin.

W deltach wielkich rzek inwestorzy korzystają z nieco mniejszych ulg. Stawka podatku dochodowego wynosi tam 24%, a dla przedsiębiorstw zaangażowanych w budowę dróg, portów lub inwestujących w rozwój technologii i informacji, lub realizujących przedsięwzięcia o wartości ponad 30 mln USD — 15%. Firmy, które eksportują ponad 70% swojej produkcji rocznie mają obniżony podatek do 12%. Ponadto firmy wytwarzające produkcję wysoko zaawansowaną technologicznie mogą liczyć na obniżenie podatku o połowę w okresie trzech lat (przyjmując za podstawę 24%, a więc do wysokości 12%).

W strefach rozwoju ekonomicznego i technologicznego na ulgi mogą liczyć tylko przedsiębiorstwa działające w obszarze nowoczesnych technologii. Płacą podatek dochodowy w wysokości 15%⁶.

3. Podział wewnętrzny stref

Dwa najmłodsze ekonomiczne obszary uprzywilejowane - SSE Hainan (powstała w roku 1988) oraz Nowa Strefa Pudong (powstała w roku 1990) - podzielone są na tzw. strefy rozwoju gospodarczego, w których koncentruje się określona produkcja czy profil działalności.

⁶ M. Kostrzewski, „Chińska specjalność”, w: *Rzeczpospolita*, nr 101/96, s. 14 oraz T. Bąk i in., op. cit., s. 43.

SSE Hainan podzielona jest na 5 stref:

1. Haikou - przemysł lekki, tekstylny, przetwórstwo żywności;
2. Yangpu - przemysł chemiczny, materiały budowlane;
3. Sanya - turystyka;
4. Basuo - hutnictwo żelaza, wydobywanie gazu;
5. Qinglan - rolnictwo i przemysł elektroniczny.

NS Pudong podzielona jest natomiast na 4 strefy:

1. Strefa Przetwórstwa Jinqiao, usytuowana w centralnej części NS Pudong;
2. Strefa Finansów i Handlu Lujiazui, nazywana Manhattanem Wschodu, która w przyszłości przekształci się ma w największe centrum handlowe i finansowe Chin;
3. Park Technologiczny Zhangjiang, gdzie prawo budowy przedsiębiorstw mają firmy wdrażające najnowocześniejsze rozwiązania w dziedzinie ochrony środowiska, zajmujące się mikroelektroniką, inżynierią genetyczną i techniką kosmiczną. Ponad 35% powierzchni tej części strefy zajmują tereny rekreacyjne i parki;
4. Strefa Wolnego Handlu Weigaoqiao, gdzie odbywa się bezcłowa wymiana towarowa, bezcłowe magazynowanie i przetwarzanie towarów⁷.

Taki podział ma służyć lepszej organizacji stref, lepszej kontroli wyników uzyskiwanych w strefach i szybszej ich analizie.

NS Pudong ma do spełnienia ważną misję. Ma być motorem napędzającym rozwój ekonomiczny Szanghaju, który w najbliższej przyszłości stać się ma centrum finansowo-handlowym Chin. NS Pudong oprócz ulg, z jakich korzystają zagraniczne przedsiębiorstwa w SSE, otrzymała dodatkowo ważne przywileje. Inwestorzy mogą otwierać tutaj instytucje finansowe, domy handlowe, supermarkety. Banki zagraniczne zlokalizowane w NS Pudong mogą przyjmować wkłady w juanach od firm zagranicznych i udzielać im kredytów także w juanach. Władze miasta Szanghaj otrzymały prawo utworzenia giełdy papierów wartościowych, a firmy zagraniczne otrzymały prawo emisji akcji, którymi obracać mogą na szanghajskiej giełdzie. Strefa Pudong charakteryzuje się najszybszym tempem wzrostu gospodarczego. W roku 1997 PKB wzrosło tu o 18% w porównaniu z poprzednim rokiem. Wartość skumulowanych inwestycji zagranicznych w strefie szacuje się na 23,7 mld USD, a eksport tylko ze strefy Pudong wyniósł w 1997 roku 3,7 mld USD i wykazał prawie 17 % wzrost. Jest to obecnie zdecydowanie najszybciej rozwijający się region w Chinach⁸.

Analizując powyższe dane bez trudu odczytać można przesłanki, którymi kierują się władze chińskie w odniesieniu do specjalnych stref

⁷ Tamże.

⁸ Qin Shi, *China 1998*, Beijing 1998, s. 77.

ekonomicznych i innych obszarów uprzywilejowanych. Po pierwsze, chodzi o kompleksowy rozwój infrastruktury: dróg, mostów, biurowców, osiedli mieszkalnych. Pomiędzy strefami na wybrzeżu funkcjonuje bardzo sprawny system komunikacyjny, ułatwiający wzajemne kontakty. Po drugie, duży nacisk położono na rozwój przedsiębiorstw inwestujących w nowoczesne technologie. Ponadto, w strefach specjalnych prowadzona jest wyraźnie proekspansyjna polityka podatkowa. Ma to celu poprawienie bilansu handlowego Chin, i chociaż nie zawsze eksport jest najważniejszy. Zaznaczyć trzeba, iż priorytetowe znaczenie mają potrzeby rynku wewnętrznego. Jeżeli występuje na rynku chińskim niedobór produktów, które wytwarzane są w strefach uprzywilejowanych, producent ma obowiązek skierować je na rynek wewnętrzny, oczywiście po wcześniejszym uzgodnieniu warunków.

Strefy uprzywilejowane, a szczególnie SSE rozwijają się bardzo szybko i dobrze spełniają przeznaczoną im rolę chińskiego okna na świat. Dochód narodowy *per capita* jest w tych strefach kilkakrotnie wyższy w porównaniu z prowincjami, położonymi w głębi kraju. Ta dysproporcja w rozwoju poszczególnych prowincji może wydawać się niepokojąca. Przyjmując jednak należy, iż jest to jedynie etap w długookresowej polityce gospodarczej Chin, mającej na celu zbudowanie „socjalistycznej gospodarki rynkowej”.

4. Inwestycje zagraniczne

Kluczową rolę w rozwoju prowincji nadmorskich odgrywają inwestycje zagraniczne. Chińskie Ministerstwo Handlu i Współpracy Gospodarczej z Zagranicą tak charakteryzuje inwestycje zagraniczne w Chinach:

1. Od początku reform wielkość inwestycji zagranicznych dynamicznie wzrasta, przy czym najwięcej inwestują duże korporacje międzynarodowe. Najwięcej inwestycji lokowanych jest w prowincjach: Szanghaj, Pekin, Tianjin, Dalian i Suzhou. Z 500 największych międzynarodowych korporacji działających w USA, ponad 50 ma swoje przedstawicielstwa w Chinach, z łącznym zainwestowanym kapitałem przekraczającym 4 mld USD.
2. Inwestycje stopniowo przenoszą się z branż produkcyjnych do usług, głównie finansowych. W Chinach funkcjonuje obecnie 11 zagranicznych banków.
3. Źródła inwestycji są zróżnicowane. Coraz więcej inwestycji pochodzi z Europy i obu Ameryk, atakując wciąż silną pozycję inwestorów azjatyckich (głównie Japonii, Korei Południowej, Tajwanu, Hongkongu, Macao i krajów Azji Południowo-Wschodniej).

4. Zaobserwować można zmniejszoną dynamikę wzrostu inwestycji w regionach nadmorskich na rzecz prowincji wewnątrz kraju. Powoli zmienia się struktura inwestycji, przenosząc kapitały z przemysłu lekkiego i dóbr konsumpcyjnych do przemysłu ciężkiego i branż, rozwijających infrastrukturę. Do końca 1997 roku ponad 120 zagranicznych grup finansowych zainwestowało w 300 projektów w Szanghaju, Shenzhen, Dalian, ale także w prowincjach Sichuan, Hunan i Shanxi (Tablica 3).
5. Nie przewiduje się dużego wzrostu inwestycji zagranicznych w Chinach w najbliższych kilku latach, a nawet możliwa jest recesja. Jest to spowodowane kryzysem finansowym, który dotknął Azję Południowo-Wschodnią, Japonię i Koreę Południową⁹.

Tablica 3. Struktura przestrzenna zrealizowanych zagranicznych inwestycji bezpośrednich w Chinach w latach 1979-1994 (udział procentowy)

REGION	1979-1982	1983-1986	1987-1990	1991-1994
Regiony nadmorskie	99,16	94,90	91,22	91,18
Północne	12,96	12,48	17,16	15,50
Środkowe	3,26	7,55	15,22	21,35
Południowe	82,94	74,87	58,84	54,33
Chiny kontynentalne i regiony północne	0,16	1,62	3,86	5,36
Regiony zachodnie	0,68	3,48	4,92	3,46
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Uwaga:

Regiony nadmorskie obejmują:

1. Północne - Liaoning, Pekin, Tianjin, Hebei.
2. Środkowe - Shandong, Jiangsu, Szanghaj, Zhejiang.
3. Południowe - Fujian, Guandong, Guangxi, Hainan.

Chiny kontynentalne i regiony północne obejmują: Shanxi, Mongolię Wewnętrzną, Jilin, Heilongjiang, Anhui, Jiangxi, Henan, Hubei, Hunan.

Regiony zachodnie obejmują: Xinjiang, Qinghai, Gansu, Ningxia, Shaanxi, Yunnan, Guizhou, Sichuan, Xizang.

Źródło: J. Biskup, „Chiny jako podmiot...”, s. 34.

Motywy, którymi kierują się władze chińskie otwierając swoje rynki dla zagranicznych kapitałów są oczywiste. Już w początkowym stadium reform, kapitałom pochodzącym z zagranicy przeznaczono rolę zasadniczą w procesach modernizacji chińskiej gospodarki. Mają one służyć zwiększaniu mocy produkcyjnych, kreowaniu zdolności eksportowych, podwyższaniu konkurencyjności towarów. W dalszej kolejności mają zapewnić dostęp do rynków zagranicznych, poprawić bilans płatniczy, umożliwić substytucję importu i pobudzić konsumpcję. Wydaje się, iż pierwszy etap został zakończony lub przynajmniej znajduje się w fazie końcowej. Jak już wcześniej zaznaczono, kapitały powoli przesuwają się z produkcji dóbr konsumpcyjnych ku przemysłowi ciężkiemu i rozwojowi infrastruktury w głąbi kraju, a więc ku przemysłom kapitałochłonnym, o długim okresie zwrotu nakładów inwestycyjnych, w dodatku w odległych prowincjach. Jest to wynikiem przemyślanej polityki gospodarczej, mającej na celu stworzenie stabilnych i bezpiecznych warunków prowadzenia działalności gospodarczej w Chinach przez przedsiębiorstwa zagraniczne, a także rosnącego zaufania inwestorów zagranicznych do sytuacji polityczno-gospodarczej.

Natomiast motywy inwestorów zagranicznych wiążą się z łatwiejszym dostępem do rynku chińskiego, chińskich surowców, a także taniej i zdyscyplinowanej chińskiej siły roboczej. Funkcjonowanie na rynku chińskim wiąże się jednak z wieloma wymogami, które spełnić muszą zagraniczni inwestorzy. Podstawowym bowiem warunkiem powodzenia planów gospodarczych jest selektywność i kierowanie się określonymi preferencjami w odniesieniu do inwestycji zagranicznych. Znajduje to odzwierciedlenie w priorytetach gałęziowych i branżowych, jakości i nowoczesności wyrobów, w zakresie przyznawanej autonomii. Dlatego też uważa się, iż polityka prowadzona przez Chiny ma charakter restrykcyjny, przynajmniej wedle opinii GATT/WTO. ChRL ubiega się o członkostwo w tej organizacji nieprzerwanie od 1986 roku, ale jak dotąd bezskutecznie¹⁰.

Jak pokazuje Tablica 4, największe znaczenie mają inwestycje bezpośrednie, a wśród nich *joint venture* typu udziałowego, choć dynamika wzrostu tego typu przedsięwzięć w ostatnim czasie nieco osłabła. Natomiast *joint venture* typu kontraktowego odnotowują wzrost ponad 15%. Na szczególną uwagę zasługuje bardzo duże zainteresowanie obligacjami chińskimi na rynkach zagranicznych, a także nowymi formami inwestycji, jak *leasing* międzynarodowy i zakładanie przedsiębiorstw przetwarzających i montujących podzespoły pochodzące z zagranicy.

¹⁰ K. Starzyk, „Elementy zagranicznej polityki ekonomicznej Chińskiej Republiki Ludowej”, w: *Azja-Pacyfik*, nr 1/1998, Toruń 1998, s. 161.

⁹ *Five major characteristics of Foreign investment in China*, Beijing 1998, s. 135.

Tablica 4. Zagraniczne inwestycje w Chinach w 1997 roku; (jednostka=100 mln USD)

	Liczba nowych projektów (kontraktów); stan na czerwiec 1997	Stan na czerwiec 1997	Stan na czerwiec 1996	Wzrost procentowy
OGÓLEM	9 807	252,81	230,04	9,90
I. Kredyty zagraniczne	44	34,06	32,36	5,25
Pożyczki od rządów zagranicznych	44	9,92	13,06	-24,04
Pożyczki od międzynarodowych organizacji finansowych	–	7,35	5,98	22,91
Kredyty eksportowe	–	4,18	7,26	-42,42
Kredyty komercyjne, udzielone przez zagraniczne banki komercyjne	–	4,64	5,66	-18,02
Emisja obligacji, przeznaczonych na rynki zagraniczne	–	7,97	0,40	1892,50
II. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne	9 763	207,21	196,68	5,35
Joint ventures typu udziałowego	4 241	91,92	100,42	-8,46
Joint ventures typu kontraktowego	1 101	44,72	38,80	15,26
Przedsiębiorstwa w całości z udziałem zagranicznym	4 417	69,03	56,40	22,39
Spółki akcyjne z udziałem zagranicznym	2	0,74	–	–
Spółdzielnie	2	0,80	1,06	-24,53
III. Inne formy inwestycji zagranicznych	–	11,54	1,00	1054,00
Emisja akcji, przeznaczonych na rynki zagraniczne	–	3,77	–	–
Leasing międzynarodowy	–	2,04	0,14	1357,14
Model kompensacyjny	–	0,20	0,65	-69,23
Przetwarzanie i montaż	–	5,53	0,21	2533,33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów Ambasady Chińskiej Republiki Ludowej w Warszawie.

Ciekawym zjawiskiem jest fakt, iż do zagranicznych inwestorów pochodzenia chińskiego należy około 80% inwestycji bezpośrednich w Chinach. Liczbę Chińczyków zamieszkujących kraje Azji Południowo-Wschodniej ocenia się na 60 mln osób. W przypadku Singapuru stanowią oni aż 75% ogółu ludności, w Malezji — 34%, w Tajlandii — 10%, a w Indonezji — 3%. Chińczycy zamorscy, czyli *huaqiao* żyją w zwartych grupach

społecznych, zazwyczaj w rozwiniętych regionach, głównie w dużych miastach; zajmują się najczęściej usługami, a przede wszystkim handlem. Większość z nich należy do grup społecznych osiągających najwyższe dochody. Od momentu wprowadzenia „polityki otwarcia” w Chinach, oni właśnie są najhojniejszymi inwestorami. Na kapitały *huaqiao* liczone od początku. To oni mieli dać sygnał cudzoziemskim inwestorom, że warto lokować pieniądze w reformujących się Chinach.

5. Różnice w rozwoju gospodarczym poszczególnych prowincji

SSE odniosły ogromny sukces. Wywołało to pogłębianie się różnic między poszczególnymi prowincjami. Regiony nadmorskie przeżywały gospodarczy „boom”, a prowincje wewnątrz kraju — wręcz przeciwnie — kryzys. Najlepiej zjawisko to obrazuje analiza dochodu narodowego. W najbiedniejszych prowincjach jest on ponad 7,5 razy niższy niż w Pekinie, czy Szanghaju (Tablica 5). Jedynie około 30% ludności Chin zamieszkuje w prowincjach, w których poziom dochodu narodowego przekracza średnią krajową. Sytuację pogarsza fakt, że w prowincjach najbiedniejszych nie istnieją realne możliwości szybkiej zmiany struktury zatrudnienia ze względu na niewielkie zainteresowanie nimi ze strony kapitału zagranicznego i niewystarczające inwestycje państwowe. Nie ma również możliwości wzrostu zatrudnienia w rolnictwie, bowiem konieczna jest raczej jego redukcja, wzorem krajów wysokorozwiniętych. Wprowadza się politykę rozwoju rzemiosła i przemysłu na tych terenach, żeby zapobiec niekontrolowanym migracjom do miast.

Jednym z priorytetów wewnętrznej polityki gospodarczej Chin jest rozwój najbiedniejszych prowincji. Na szeroką skalę zakrojona jest akcja promocyjna, mająca na celu skłonienie rodzimych i zagranicznych kapitalistów do inwestowania na tych właśnie terenach. Atrakcyjność tych terenów wynika z faktu, iż zlokalizowane są tam olbrzymie złoża surowców naturalnych, jak i niewykorzystane zasoby siły roboczej. Brakuje jednak odpowiedniej szeroko pojętej infrastruktury, od dróg i lotnisk do wspomagających przemysł instytucji kredytowych i ubezpieczających. Przede wszystkim zaś są to tereny nieprzewidywalne co do stopnia ewentualnego ryzyka rynkowego. Rozwój prowincji wewnętrznych zależy więc przede wszystkim od poziomu inwestycji w infrastrukturę.

Chiński rząd posiada jednak niewiele instrumentów umożliwiających niezależną realizację dużych celów inwestycyjnych. Głównymi instrumentami rządu są obecnie: możliwość przydzielania środków pomocowych na rozwój prowincji wewnętrznych, w tym pochodzących z nisko oprocentowanych kredytów Banku Światowego i Azjatyckiego Banku Rozwoju oraz przyznawanie miastom praw do oferowania inwestorom zagranicznym

szeregu preferencji, analogicznych do funkcjonujących w regionach nadmorskich. Założeniem jest, aby fundusze na preferowane inwestycje pochodziły w głównej mierze ze środków pozapaństwowych¹¹.

Tablica 5. Dochód narodowy na jednego mieszkańca (średnia dla Chin kontynentalnych = 100)

Nazwa prowincji	1978 rok	1988 rok	1992 rok
1. Szanghaj*	685	419	399
2. Pekin*	331	282	346
3. Tianjin*	311	246	236
4. Guangdong	106	141	203
5. Liaoning	200	169	162
6. Zhejiang	84	143	138
7. Jiangsu	103	144	128
8. Heilongjiang	156	123	126
9. Shandong	87	105	122
10. Xinjiang Uygur**	85	100	122
11. Fujian	67	101	108
12. Jilin	101	115	103
13. Hainan	bd	bd	98
14. Hubei	93	101	95
15. Qinghai	102	88	95
16. Hebei	95	91	92
17. Shanxi	83	80	88
18. Mongolia Wewnętrzna**	84	85	88
19. Ningxia Hui**	97	78	87
20. Tybet**	bd	bd	83
21. Hunan	78	78	77
22. Shaanxi	80	70	77
23. Jiangxi	77	69	73
24. Sichuan	59	70	71
25. Yunnan	60	62	69
26. Henan	65	69	68
27. Gansu	96	71	68
28. Anhui	70	77	63
29. Guangxi Zhuang**	72	58	63
30. Guizhou	45	53	53
32. Hongkong***	bd	bd	3900

* Obszar miejski, ** Region Autonomiczny, *** Specjalny Region Administracyjny Hongkong pomijam w swoich rozważaniach nad czynnikami kształtującymi sytuację gospodarczą poszczególnych prowincji. W tabeli umieściłam go jedynie dla celów porównawczych.

Źródło: Qin Shi, *China 1998*, Beijing 1998; oraz *China's Economic Dilemmas in the 90's, Study Papers*, Washington 1991, s. 191.

¹¹ „Krok do środka”, w: *Rynki Zagraniczne*, nr 99 (6407)/1998, s. 5.

Istnieje grupa bogatych prowincji, zlokalizowanych w deltach wielkich rzek: Szanghaj, Pekin, Tianjin, Guangdong i Liaoning, które niezmiennie od początku trwania reform charakteryzują się wysokim dochodem narodowym na 1 mieszkańca. Obok tej grupy pojawiły się prowincje, które wyraźnie poprawiły swoją pozycję — są to: Zhejiang, Shandong, Xinjiang i Fujian. Pozostałe prowincje jeśli nawet nie poprawiły swej sytuacji, to jej nie pogorszyły, co jest również skutkiem pozytywnym w dobie głębokich reform. Było to możliwe dzięki polityce transferów budżetowych między prowincjami, prowadzonej aktywnie od początku reform. Pod koniec lat osiemdziesiątych dało się jednak zauważyć znaczny spadek dochodów państwa. Wiąże się to z powszechnym unikaniem płacenia podatków. Udział przychodów fiskalnych w produkcie narodowym netto zmniejszył się z 37,7% w 1977 roku do 22% w roku 1988. Spowodowało to obniżenie wydatków państwa na rozwój infrastruktury i dofinansowywanie najbiedniejszych regionów kraju.

Do roku 1979 wszystkie dochody budżetów lokalnych były przekazywane do budżetu centralnego, a następnie dzielone pomiędzy poszczególne prowincje. Jednym z elementów reformy było zaniechanie takiej praktyki i zezwolenie władzom lokalnym na zarządzanie własnymi dochodami. Oczywiście podział i dystrybucja dochodu podlegała kontroli i weryfikacji władz centralnych. Źródła podatku, jak i wysokość stawek podatkowych były ustalane w porozumieniu z Pekinem. Każda prowincja odprowadzała corocznie inną kwotę podatku, w zależności od uzyskanych przychodów, rozwoju gospodarczego, planów inwestycyjnych. Taka polityka budżetowa przyczyniła się do polepszenia sytuacji najbiedniejszych regionów, nie pogarszając sytuacji prowincji najbogatszych¹².

Dużą rolę w rozwoju prowincji wewnętrznych odegrać ma współpraca z zagranicą. W 1996 roku trzykrotnie podwyższono kwotę gwarancyjną, jaką zagraniczni inwestorzy mogą odzyskać w przypadku niepowodzenia realizowanego projektu. Wynosi ona obecnie 30 mln USD. Jednocześnie zmniejszono minimalny wkład inwestora w przedsięwzięcie do 40%. Pozostała część może być pokryta przez preferencyjne kredyty, pochodzące z międzynarodowych instytucji finansowych i obcych rządów. Podstawą prowadzonej polityki jest wskazanie branż, w których inwestycje są najbardziej potrzebne oraz uprzywilejowanie określonych projektów. Ma więc ona charakter protekcyjny. Obecnie najbardziej pożądane jest inwestowanie w następujące branże: rolnictwo, energia (głównie elektryfikacja), transport (głównie budowa autostrad), wydobywanie surowców, wdrażanie zaawansowanych technologii, ochrona środowiska i przetwarzanie wtórne odpadów¹³.

¹² Tamże.

¹³ „Central and Western China — a magnet for investment”, w: *China in brief*, Beijing 1998, s. 16.